

บทที่ ๒

วารสาร

ความหมายของวารสาร

สมาคมห้องสมุดอเมริกันกำหนดความหมายของวารสารไว้ว่า หมายถึง "สิ่งพิมพ์ที่มีชื่อเรียกเฉพาะ พิมพ์เผยแพร่ต่อเนื่องกันตามลำดับ เป็นฉบับหรือตอนออกตามกำหนดที่ระบุไว้ แต่ละฉบับหรือตอนบรรจุบทความต่าง ๆ ที่เขียนโดยผู้เขียนหลายคน"^๑

ซี. เอ. คัตเตอร์ (C. A. Cutter) ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า "วารสารหมายถึงสิ่งพิมพ์ที่ออกตามกำหนดเวลา ซึ่งตามปกติแล้วจะสม่ำเสมอ โดยทั่ว ๆ ไปจะมีผู้เขียนเรื่องหลายคนด้วยกัน"^๒

โดนัลด์ เอ็ดวาร์ด ดาวิสัน (Donald Edward Davinson) กล่าวถึงวารสารไว้ในหน้าของหนังสือ The Periodicals Collection ว่า "วารสารหมายถึง สิ่งพิมพ์ซึ่งออกตามช่วงเวลา ไม่จำเป็นจะต้องสม่ำเสมอก็ได้ แต่โดยปกติแล้วจะสม่ำเสมอ มีหมายเลขกำกับฉบับ ไม่มีการกำหนดล่วงหน้าว่าจะหยุดพิมพ์เมื่อใด ภายในเล่มประกอบด้วยข้อเขียนหรือบทความที่ให้ความรู้จากแหล่งต่าง ๆ"^๓

^๑Elizabeth H. Thompson, A. L. A. Glossary of Library Terms (Chicago: American Library Association, 1943), p. 99.

^๒C. A. Cutter, Rules for a Dictionary Catalog (4 th ed.; Washington: Government Printing Office, 1962), p. 21.

^๓Donald Edward Davinson, The Periodicals Collection (2d ed. Boulder, Colo.: Westview Press, 1978), introduction p. 11.

วสิทธิ จินตวงศ์ ได้กล่าวถึงความหมายของวารสารว่า "วารสารคือ สิ่งพิมพ์ที่พิมพ์เผยแพร่ โดยมีชื่อของสิ่งพิมพ์เป็นชื่อเรียกแน่นอน และแจ้งกำหนดเวลาพิมพ์ไว้ เช่น รายสัปดาห์ รายปักษ์ รายเดือน รายสองเดือน รายสามเดือน รายครึ่งปี รายปี และรายอื่น ๆ เป็นสิ่งพิมพ์ที่ตีพิมพ์เรื่องต่าง ๆ รวมอยู่ในเล่มเดียวกัน เขียนโดยผู้แต่งหลายคน อาจเป็นเรื่องในแนววิชาเดียวกันหรือไม่ก็ได้ เรื่องจะจบในฉบับหรือต่อเนื่องกันจบในหลายฉบับก็ได้ รูปเล่มของวารสารชื่อหนึ่ง ๆ มักจะเป็นแบบเดียวกัน แม้จะไม่ตลอดไปก็ชั่วระยะเวลาหนึ่ง และจะให้เลขที่ของปีที่ (Volume) หรือฉบับ (Number) และวัน เดือน ปี (Date) ประจำเล่มไว้ด้วย โดยเลขที่ตั้งกล่าวสัมพันธ์กับเล่มอื่น ๆ ที่ตีพิมพ์มาแล้ว หรือที่จะตีพิมพ์ต่อไป"^๑

จากรวณ สินธุโสภณ กำหนดความหมายของวารสารไว้ว่า "วารสารคือ สิ่งพิมพ์ประเภทหนึ่งที่มีกำหนดการพิมพ์ที่แน่นอนหรือค่อนข้างแน่นอน วารสารชื่อหนึ่งจะมีลักษณะรูปเล่มภายนอกเหมือนกันทุกฉบับ ช่วยให้ผู้อ่านสังเกตหรือจำวารสารนั้นได้ มีเลขกำกับฉบับ ระบุให้ทราบ วัน เดือน ปีที่ออก และทราบลำดับของแต่ละฉบับในชุด ไม่กำหนดล่วงหน้าว่าจะเลิกกิจการเมื่อใด ประกอบด้วยบทความหลายบทความในแต่ละฉบับ"^๒

จากความหมายของวารสารที่กล่าวมาทั้งหมด อาจจะพอสรุปได้ว่า วารสารคือ สิ่งพิมพ์ประเภทหนึ่ง ซึ่งมีชื่อเรียกเฉพาะ พิมพ์ออกเผยแพร่ต่อเนื่องกันเป็นลำดับตามช่วงเวลา ที่ระบุไว้ ไม่บอกกำหนดการหยุดพิมพ์ แต่ละฉบับประกอบด้วยบทความ ข่าวสาร ความรู้ต่าง ๆ ซึ่งอาจจะอยู่ในแขนงวิชาเดียวกันหรือไม่ก็ได้ มีผู้เขียนหลายคน

คำว่าวารสารนี้ ในภาษาอังกฤษมีคำเรียกใช้ต่างกันออกไปหลายลักษณะ^๓ เช่น

^๑วสิทธิ จินตวงศ์, "วารสาร" หน้า ๒๔๖.

^๒จากรวณ สินธุโสภณ, วิทยานุกรมบรรณารักษศาสตร์ (A Cyclopedic of Librarianship) (กรุงเทพฯ: สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๑), หน้า ๔๐.

^๓Thompson, A. L. A. Glossary of Library Terms, pp. 1-42.

๑. Abstract Journal, Abstract Periodical หมายถึง วารสารสาระ
สังเขป

๒. Annals, Annual หมายถึง วารสารรายปี

๓. Bulletin หมายถึง สารแจ้งข่าว หรือหนังสือประกาศ

๔. Gazette หมายถึง วารสารประเภทราชกิจจานุเบกษา หรือ

รัฐสภาสาร

๕. House Organ หมายถึง วารสาร เพื่อการประชาสัมพันธ์

๖. Journal หมายถึง วารสารวิชาการ^๑

๗. Magazine หมายถึง นิตยสาร^๒

๘. Periodical หมายถึง วารสาร เป็นคำใช้ในความหมายรวมของคำ

ที่หมายถึงวารสารทุกคำ ทุกความหมาย ไม่ว่าจะ เป็น Magazine, Journal, Proceedings
หรือ Transactions^๓

๙. Proceedings หมายถึง เอกสารการประชุมทางวิชาการ หรือบันทึก

การประชุม

๑๐. Review หมายถึง วารสารวิจารณ์ หรือวารสารปริทัศน์

๑๑. Serial หมายถึง สิ่งพิมพ์เข้าชุด พิมพ์เป็นตอน ๆ ต่อเนื่องกันไป

๑๒. Transactions หมายถึง รายงานการประชุมทางวิชาการ

ความหมายของคำว่าวารสารตามที่กล่าวมานี้มีขอบเขตกว้างขวางมากการที่จะตัดสิน
ว่าเป็นวารสารชนิดใด นอกจากจะสังเกตชื่อแล้ว บางครั้งต้องพิจารณาจากความมุ่งหมายใน

^๑ดูรายละเอียดบทที่ ๓ หน้า ๓๔.

^๒นิตยสารมีความหมาย ๒ ประการคือ หมายถึงวารสารสำหรับการอ่านทั่วไปตาม
ปกติจะพิมพ์ทุกนวนิยายและบทกวี และหมายถึงวารสารประเภทสรุปข่าวรายเดือนหรือเลือก
เรื่องเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ มาจากสิ่งพิมพ์รายวัน รายสัปดาห์

^๓ริลลีย์ จินตวงศ์, "วารสาร," หน้า ๒๔๘.

การจัดทำ สิ่งเกิดลักษณะเนื้อหา เรื่องราวหรือบทความที่ตีพิมพ์ในวารสารดังกล่าวประกอบด้วย เพราะข้อบางข้ออาจทำให้เกิดการสับสนเข้าใจผิดได้ง่าย

คำว่าวารสารในภาษาไทย ก็มีคำใช้เรียกแตกต่างกันออกไปหลายลักษณะ เช่นกัน^๑

ได้แก่

๑. ข่าว	เช่น	ข่าวการประชุมคณะรัฐมนตรี ข่าวพัฒนาที่ดิน
๒. ข่าวสาร	เช่น	ข่าวสารการพาณิชย์ ข่าวสารเกษตรศาสตร์
๓. จดหมายข่าว	เช่น	จดหมายข่าวรายเดือน
๔. จดหมายเหตุ	เช่น	จดหมายเหตุการพยาบาล สยามจดหมายเหตุ
๕. จุลสาร	เช่น	จุลสารวิศวกรรม
๖. แถลงการณ์	เช่น	แถลงการณ์คณะสงฆ์ แถลงการณ์สาธารณสุข
๗. แถลงข่าว	เช่น	แถลงข่าวอาชีวศึกษา
๘. นิตยสาร	เช่น	นิตยสาร กทม.
๙. วารสาร	เช่น	วารสารกีฬา วารสารคณิตศาสตร์
๑๐. สาร	เช่น	สารประชาชน สารสิ่งแวดล้อม
๑๑. สารัน	เช่น	สารันวิทยุการเกษตร
๑๒. หนังสือพิมพ์	เช่น	หนังสือพิมพ์หอการค้าไทย หนังสือพิมพ์กสิกร
๑๓. อนุสาร	เช่น	อนุสาร อ.ส.ท.

ประเภทของวารสาร

การแบ่งประเภทของวารสารนั้น สามารถจัดแบ่งได้หลายแบบแล้วแต่ผู้แบ่งจะต้องการเน้นลักษณะใด เช่น

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖๐.

๑. แบ่งตามลักษณะของวารสาร อาจแบ่งได้เป็น ๓ ประเภท^๑ คือ
 - ๑.๑ วารสารทั่ว ๆ ไป อ่านได้ทั้งชายและหญิง ผู้ใหญ่และเด็ก มีโฆษณามาก
 - ๑.๒ วารสารกึ่งวิชาการ เน้นหนักความรู้มากกว่าความบันเทิง รายได้นอกจากค่าโฆษณาก็คือ ค่าบอกรับจากสมาชิก
 - ๑.๓ วารสารวิชาการ เป็นวารสารสำหรับผู้อ่านเฉพาะกลุ่มที่อยู่ในแวดวงสาขาวิชานั้น ๆ รายได้จะได้จากค่าบอกรับของสมาชิก และเงินอุดหนุนจากองค์การ สมาคม และบริษัทการค้า ฯลฯ
๒. แบ่งตามลักษณะของกลุ่มผู้อ่าน แบ่งได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ^๒ คือ
 - ๒.๑ วารสารสำหรับผู้อ่านทั่ว ๆ ไป เช่น ข่าว วิจารณ์ข่าว วารสารสำหรับครอบครัว ผู้หญิง เด็ก ฯลฯ
 - ๒.๒ วารสารสำหรับผู้อ่านเฉพาะกลุ่ม เช่น วารสารเกี่ยวกับการเมือง งานอดิเรก กีฬาบางชนิด วิชาการสาขาใดสาขาหนึ่งโดยเฉพาะ วารสารของบริษัทการค้า วารสารเกี่ยวกับงานวรรณกรรม ฯลฯ
๓. แบ่งตามลักษณะของแหล่งผลิตวารสาร แบ่งได้เป็น ๓ ประเภท ได้แก่
 - ๓.๑ วารสารที่ผลิตโดยสถาบันศึกษา องค์การ หรือสมาคมต่าง ๆ เพื่อเผยแพร่ความรู้
 - ๓.๒ วารสารที่ผลิตโดยสำนักพิมพ์ ซึ่งจัดทำเพื่อผลกำไร
 - ๓.๓ วารสารของบริษัทการค้า ซึ่งจัดทำขึ้นเพื่อประโยชน์ในด้านการประชาสัมพันธ์

^๑Bill Katz, Magazine Selection (New York: R. R. Bowker Co., 1971), pp. 2-3.

^๒E. W. Hildick, A Close Look at Magazines and Comics (London: Faber and Faber, 1966), pp. 29-44.

กำหนดออกของวารสาร

วารสารมีกำหนดออกตามช่วงเวลาอย่างใดอย่างหนึ่งดังนี้

๑. รายวัน ได้แก่ ประเภทหนังสือพิมพ์รายวัน
๒. ราย ๓-๔ วัน หรือ ๒ ครั้งต่อสัปดาห์ มักเป็นพวกสารแจ้งข่าว ความเคลื่อนไหว

ในวงการต่าง ๆ

๓. รายสัปดาห์ โดยมากเป็นวารสารทั่ว ๆ ไป หรือพวกนิตยสารบันเทิง

๔. รายปักษ์ หรือรายครึ่งเดือน มีกำหนดออกทุก ๆ ๒ สัปดาห์ หรือทุก ๆ วันที่ ๑ และ ๑๕ ของเดือน มีทั้งวารสารวิชาการ วารสารทั่ว ๆ ไป และนิตยสารบันเทิง

๕. รายเดือน มีกำหนดออกเดือนละฉบับ ปีหนึ่ง ๆ ออก ๑๒ ฉบับ อาจมีบางฉบับที่งดออกเฉพาะบางเดือน ส่วนใหญ่จะเป็นพวกวารสารกึ่งวิชาการ วารสารวิชาการ และวารสารเพื่อการประชาสัมพันธ์

๖. ราย ๒-๔ เดือน ออกตามกำหนดทุก ๆ ๒-๓ หรือ ๔ เดือน

๗. รายครึ่งปี ออกทุก ๆ ๖ เดือน ปีละ ๒ ฉบับ

๘. รายปี ออกทุก ๆ ปี เช่นพวกรายงานประจำปี หรือการสรุปผลงานที่ผ่านมาในรอบปี

๙. ราย ๒-๓ ปี เช่น พวกรายงานการสำรวจ การสรุปผลงานโครงการต่าง ๆ หรืองานศึกษาวิจัย

๑๐. ไม่มีกำหนดแน่นอน แล้วแต่วาระและโอกาสที่หน่วยผลิตวารสารแห่งนั้น ๆ จะจัดทำขึ้น

หน้าที่ของวารสาร

หน้าที่ของวารสาร ขึ้นอยู่กับประเภทของวารสาร ซึ่งโดยมากแล้วคณะผู้จัดทำจะแจ้งวัตถุประสงค์ของวารสารฉบับนั้น ๆ ไว้ในฉบับอย่างชัดเจน การตั้งวัตถุประสงค์ในการจัดทำวารสารเปรียบเสมือนกับการกำหนดหน้าที่ของวารสารว่าจะดำเนินการไปในรูปใด กำหนด

ออกของวารสารก็เป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งเช่นกัน ที่ทำให้วารสารฉบับนั้น ๆ เสนอสิ่งที่ตรงกับวัตถุประสงค์ เช่นถ้าหากเป็นหนังสือพิมพ์รายวันก็จะมีหน้าที่เสนอข่าวสด ถ้าเป็นวารสารรายสัปดาห์หรือรายเดือนก็อาจลงเฉพาะข่าวสรุป เป็นต้น ส่วนการเสนอบทความวิชาการ สารคดี บันเทิงคดีนั้นจะเสนอนาน้อยหรือหนักเบาเพียงใดย่อมแล้วแต่ประเภทของวารสาร

การจัดรูปแบบของวารสาร

วารสารส่วนใหญ่จะมีขนาดตั้งแต่ ๔ หน้ายกลงมาจนถึงขนาด ๑๖ หน้ายก การแบ่งคอลัมน์อาจแบ่งเป็น ๒-๔ คอลัมน์ตามขนาดของวารสาร และขนาดของตัวพิมพ์ มีการเย็บสันหรือเย็บกลางเพื่อความคงทน กระดาษที่ใช้มีทั้งกระดาษธรรมดา กระดาษปอนด์ และกระดาษอาร์ต ปกของวารสารเป็นปกอ่อน ผู้จัดทำมักแข่งขันกันจัดปกให้เป็นที่สะดุดตาผู้อ่านด้วยภาพและสี^๑ ภายในเล่มมีสารบัญชคล้ายหนังสือเล่ม แต่ต่างกันตรงที่สารบัญชของหนังสือเล่ม เป็นสารบัญชของเรื่องที่ดีต่อกัน ส่วนสารบัญชของวารสารจะบอกการแบ่งแผนกต่าง ๆ ของวารสาร เช่น บทนำ บทความ สารคดี บันเทิงคดี ปกิณกะ ตอบปัญหา สรุปข่าว ฯลฯ และในแต่ละแผนกก็อาจมีคอลัมน์หรือเรื่องย่อย ๆ ตามแนวของวารสารนั้น ๆ

วารสารบางเล่มจะมีภาพประกอบ อาจเป็นภาพเขียนหรือภาพถ่าย ภาพสี หรือขาวดำ มากน้อยตามความจำเป็นหรือตามนโยบายในการจัดทำ วารสารส่วนใหญ่มีประกาศโฆษณาคล้ายหนังสือพิมพ์รายวัน เพราะเป็นรายได้ทางหนึ่งของวารสาร สำหรับราคาของวารสารขึ้นอยู่กับประเภทของวารสาร คุณภาพของกระดาษ และวิธีการเย็บเล่ม อาจกล่าวได้ว่า วารสารวิชาการมีราคาแพงกว่าวารสารทั่วไป^๒

^๑ รัญจวน อินทรกำแหง, การใช้ห้องสมุด (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, ๒๕๒๐), หน้า ๕๑.

^๒ เรื่องเดียวกัน

ประวัติความเป็นมาของวารสาร

วารสารเก่าแก่ที่สุดที่พอจะอ้างถึงได้คือ การบันทึกลำดับเหตุการณ์บนที่ฝังพระศพของกษัตริย์ราชวงศ์ที่ ๕ แห่งอียิปต์ ผู้ซึ่งครองราชย์ในระหว่างปี ๒๗๕๐-๒๖๒๕ ก่อนคริสตกาล หรือเมื่อประมาณ ๔,๗๐๐ ปีล่วงมาแล้ว^๑ และเมื่อประมาณ ๓,๐๐๐ ปีล่วงมาแล้ว กษัตริย์อียิปต์อีกพระองค์หนึ่งพระนามว่า อาเมนโฮเทปที่สาม (Amenhotep III) ได้ทรงส่งพระราชสาส์นจำนวนนับร้อยถึงข้าราชการที่อยู่มากมายนานานต่าง ๆ เพื่อแจ้งข่าวสาร และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเมืองหลวง^๒ ในกรุงโรมเมื่อประมาณ ๒,๐๐๐ ปีก่อน ก็มีวารสารชื่อ อักตา ดิอูรนา (Acta Diurna แปลว่า "acts of the day")^๓ หรืออักตา พอปูลิ (Acta populi) หรืออักตา พูบลิกา (Acta publica)^๔ ซึ่งลงเรื่องราวเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของสภากฎหมายของรัฐ ข่าวการเกิดและมรณกรรมของบุคคลสำคัญ ดัดให้ประชาชนอ่านตามที่สาธารณะ

ในประเทศจีน เมื่อประมาณ ๒๐๖ ปีก่อนคริสตกาล จนถึงประมาณคริสตกาล ๒๒๐ ซึ่งตรงกับสมัยของราชวงศ์ฮั่น จีนได้ออกหนังสือพิมพ์ชื่อตี-เป้า (Ti-pao) โดยใช้ลายมือเขียนมาเรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงยุคการใช้ตัวพิมพ์และหยุดออกเมื่อ ค.ศ. ๑๗๓๖

นิตยสารเล่มแรกของยุโรป สันนิษฐานว่า น่าจะได้แก่ นิตยสาร ชื่อ แมกูริอุส กาลโลเบลจิกัส (Mercurius gallobelgicus) ออกเมื่อ ค.ศ. ๑๕๕๔ ในเมืองโคโลญจ์

^๑Andrew D. Osborn, Serial Publications: Their Place and Treatment in Libraries (Chicago: American Library Association, 1973), p. 20.

^๒Leslie G. Moeller, "Journalism," The New Book of Knowledge 10 (1974): 142.

^๓Ibid.

^๔Osborn, Serial Publications: Their Place and Treatment in Libraries, p. 21.

(Cologne) ประเทศเยอรมัน^๑ อย่างไรก็ตามวารสารรายสัปดาห์เล่มแรกของยุโรปที่ปรากฏหลักฐานชัดเจนคือ *Journal des Savans* หรือ *Journal des savants* ในปี ค.ศ. ๑๘๑๖) ตีพิมพ์ในฝรั่งเศสเมื่อปี ค.ศ. ๑๖๖๕^๒ และถัดจากการออกวารสารดังกล่าวของฝรั่งเศสเพียงประมาณ ๓ เดือน เฮนรี โอลเดนเบิร์ก (Henry Oldenburg) ก็ได้ออกวารสารในประเทศอังกฤษบ้าง ชื่อว่า *Philosophical Transactions* มีลักษณะเป็นวารสารสาระสังเขป^๓ ซึ่งในขณะนั้นอังกฤษเองก็มีสิ่งพิมพ์ประเภทราชกิจจานุเบกษา และสมุดข่าวอยู่บ้างแล้วมากกว่า ๒๐ รายชื่อ^๔

วารสารวิชาการหรือวารสารเฉพาะวิชาเริ่มจัดทำกันขึ้นในศตวรรษที่ ๑๗ แต่ไม่มากนักจนกระทั่งปลายศตวรรษที่ ๑๘ วารสารเฉพาะวิชาเริ่มมีบทบาทมากขึ้น เช่นในปี ค.ศ. ๑๗๗๐ อังกฤษได้จัดพิมพ์วารสารทางโบราณคดีขึ้น ชื่อว่า *Archaeologia* ปี ค.ศ. ๑๗๘๘ พิมพ์วารสารทางพฤกษศาสตร์ ชื่อ *Botanical Magazine* จนถึงศตวรรษที่ ๑๙ วารสารวิชาการก็เป็นที่แพร่หลายและนิยมอ่านในหมู่ประชาชนเช่นเดียวกับวารสารทั่ว ๆ ไป

สำหรับประเทศสหรัฐอเมริกา การจัดทำวารสารเริ่มเมื่อประมาณศตวรรษที่ ๑๘ ผู้ริเริ่มทำคือ แอนดรูว์ แบริดฟอร์ด (Andrew Bradford) จัดทำ *American Magazine* ขึ้นเมื่อเดือนมกราคม ค.ศ. ๑๗๘๑ ออก ๓ ฉบับติดต่อกันจนถึงเดือนมีนาคม

^๑Louis L. Snyder, "Journalism," Encyclopedia Americana 16 (1975): 219.

^๒Osborn, Serial Publications: Their Place and Treatment in Libraries, p. 24.

^๓Frank Luther Mott, "Periodicals," Encyclopedia Britannica 17 (1966): 611.

^๔Snyder, "Journalism," p. 219.

วารสารที่ออกมาใกล้เคียงกันคือ นิตยสารเจนเนอรัล (General Magazine) ของเบนจามิน แฟรงคลิน (Benjamin Franklin) ออก ๖ ฉบับติดต่อกันตั้งแต่เดือนมกราคมถึงเดือน มิถุนายนในปีเดียวกัน^๑

ประวัติความเป็นมาของวารสารในประเทศไทย

วารสารฉบับแรกของไทยออกเมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๓๘๗ (ค.ศ. ๑๘๔๔) ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จัดทำโดยนายแพทย์ แคน บีช บรัลเลย์ (Dr. Dan Beach Bradley) หมอสอนศาสนาชาวอเมริกัน เป็นหนังสือข่าวอย่าง สั้นชื่อว่า บางกอกเรคคอร์ดเดอร์ (Bangkok Recorder) มีกำหนดออกเดือนละ ๒ ครั้ง ออกเป็นภาษาไทย ลงเรื่องเกี่ยวกับความรู้ ข่าวราชการ ข่าวการค้า บอกราคาสินค้า เวลา เรือเข้าออก ข่าวเบ็ดเตล็ด และแจ้งความ ฯลฯ^๒

วารสารที่จัดทำโดยคนไทยฉบับแรกคือ "ราชกิจจานุเบกษา" เป็นวารสารทางราชการที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดฯ ให้จัดทำขึ้น เพื่อชี้แจงข่าวคราวต่าง ๆ ที่หมอบรัดเลย์ตีพิมพ์ข่าวตลาดเคลื่อน และเพื่อประโยชน์ในการที่จะประกาศกฎบัตร กฎหมายที่พระองค์ทรงประกาศใช้แก่พสกนิกรทั่วประเทศ พระองค์ทรงเป็นบรรณาธิการเองด้วย^๓

^๑Osborn, Serial Publications: Their Place and Treatment in Libraries, p. 26.

^๒อำไพ จันทร์จิระ, วิวัฒนาการการพิมพ์หนังสือในประเทศไทย (กรุงเทพฯ: วรรมศิลป์, ๒๕๑๖), หน้า ๑๐๐-๑๐๑.

^๓เสลา เรขะรุจิ, หนึ่งศตวรรษหนังสือพิมพ์ไทย (พระนคร: โรงพิมพ์อักษรบริการ, ๒๕๑๐), หน้า ๕๔-๕๕.

วารสารต่าง ๆ ที่ออกในสมัยรัชกาลที่ ๔ นั้น มี "ราชกิจจานุเบกษา" เพียงฉบับเดียวที่จัดทำโดยคนไทย ต่อมาสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ จึงมีคนไทยจัดทำวารสารต่าง ๆ มากขึ้น และมีวารสารบางฉบับที่ยังคงออกอยู่จนถึงปัจจุบันนี้

ตารางที่ ๓ รายชื่อวารสารที่จัดทำในประเทศไทยสมัยเริ่มแรก^๑ (รัชกาลที่ ๔-๕)

ชื่อวารสาร	ชื่อเจ้าของ	กำหนดออก	ปีเริ่ม	ปีเลิก
สมัยรัชกาลที่ ๔				
๑. Bangkok Recorder (ออกครั้งแรก)	ดร.ตี.บี.บรัดเลย์	รายปักษ์	๒๓๘๗	๒๓๘๘
Bangkok Recorder (ออกครั้งที่ ๒ เป็นภาษาอังกฤษ) จดหมายเหตุ (The Bangkok Recorder ฉบับภาษาไทย)	ดร.ตี.บี.บรัดเลย์	รายสัปดาห์	๒๔๐๘	๒๔๑๐
	ดร.ตี.บี.บรัดเลย์	รายปักษ์	๒๔๐๘	๒๔๑๐
๒. ราชกิจจานุเบกษา		ไม่มีกำหนด	๒๔๐๑	๒๔๐๑
๓. Bangkok Calendar	ดร.ตี.บี.บรัดเลย์	รายปี	๒๔๐๒	๒๔๑๖
๔. Siam Times Weekly (สยามไทมส์)	หมอลงกรณ์	รายสัปดาห์	๒๔๐๗	๒๔๐๗
๕. Bangkok Press (บางกอกเพรส)		รายสัปดาห์	๒๔๐๗	๒๔๐๗
๖. Siam Weekly Monitor	ดร.ตี.บี.บรัดเลย์	รายสัปดาห์	๒๔๑๐	๒๔๑๑
๗. Bangkok Summary (บางกอกซัมมารี)	ดร.ตี.บี.บรัดเลย์	รายสัปดาห์	๒๔๑๑	๒๔๑๑

^๑หน่วยวารสาร หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, วารสารและหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย ซึ่งตีพิมพ์ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๘๘-๒๔๓๗ บรรณานุกรม (กรุงเทพฯ: หอสมุดแห่งชาติ, ๒๕๐๓), หน้า ๓-๔.

๓๐

ตารางที่ ๓ รายชื่อวารสารที่จัดทำในประเทศไทยสมัยเริ่มแรก (รัชกาล ๔-๕) (ต่อ)

ชื่อวารสาร	ชื่อเจ้าของ	กำหนดออก	ปีเริ่ม	ปีเลิก
สมัยรัชกาลที่ ๔				
๑.Siam Repository (สยามรีโพลิตอรี)	ดร. แชนมัวร์ จอห์นสมิธ	รายเดือน	๒๔๑๒	๒๔๒๗
๒.Siam Weekly Advertiser (สยามวิกลี แอดเวอริโตเซอร์)	ดร. แชนมัวร์ จอห์นสมิธ	รายสัปดาห์	๒๔๑๒	๒๔๒๔
๓.Siam Calendar (สยามคาแลนเดอร์)		รายสัปดาห์	๒๔๑๖	๒๔๑๖
๔.ดุริยภาพ	พระองค์เจ้าเกษมสันต์- โสภาคย์	รายสัปดาห์	๒๔๑๗	๒๔๑๘
๕.ราชกิจจานุเบกษา		รายสัปดาห์	๒๔๑๗	ยังออกอยู่
๖.มิว เข็มหรือรัตนโกษ	ดร. ดี. บี. บริดเลย์	รายเดือน	๒๔๒๐	๒๔๒๑
๗.จดหมายเหตุสยามสยาม	ดร. แชนมัวร์ จอห์นสมิธ	รายเดือน รายปี รายสัปดาห์	๒๔๒๕	๒๔๒๕
๘.วชิรญาณ	หอพระสมุทวชิรญาณ	รายสัปดาห์ รายเดือน	๒๔๒๗	๒๔๔๘
๙.วชิรญาณพิเศษ	หอพระสมุทวชิรญาณ	รายสัปดาห์	๒๔๒๘	๒๔๓๗
๑๐.Bangkok Times (บางกอกไทมส์)		รายสัปดาห์	๒๔๓๐	-
๑๑.สุทธยาสังการ		รายสัปดาห์	๒๔๓๐	๒๔๓๐
๑๒.Siam Mercantile Gazette (สยามเมอร์แคนไทล์ กาสเซต)		รายสัปดาห์	๒๔๓๑	๒๔๓๒
๑๓.นารีรม		รายปี	๒๔๓๑	๒๔๓๑
๑๔.ปฏิทินปีศาจและจดหมายเหตุ	โรงพิมพ์บุรารงค์ อันตรมูทซิด	รายเดือน	๒๔๓๒	๒๔๓๒
๑๕.ธรรมศาสตร์วินิจฉัย		รายปี	๒๔๓๔	๒๔๓๘
๑๖.จดหมายเหตุแสงอรุณ	โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย	รายเดือน	๒๔๓๕	-
๑๗.วัฒนาวิทยาลัย	โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย	รายเดือน	๒๔๗๓	-
๑๘.พุทธโกษา	การทหารบกในประเทศไทย- สยาม	รายเดือน	๒๔๓๖	ยังออกอยู่

ตารางที่ ๓ รายชื่อวารสารที่จัดทำในประเทศไทยสมัยเริ่มแรก (รัชกาลที่ ๔-๕) (ต่อ)

ชื่อวารสาร	ชื่อเจ้าของ	กำหนดออก	ปีเริ่ม	ปีเลิก
๑๙. ธรรมจักร	มหามงกุฎราชวิทยาลัย	รายเดือน	๒๔๓๗	ยังออกอยู่
๒๐. สยามโมดรี	พระยาสิงหเสนี	รายวัน	๒๔๓๗	๒๔๓๘
๒๑. กุमारวิทยา	โรงเรียนราชกุมาร	รายวัน	๒๔๓๘	๒๔๓๘
๒๒. สยามประเภทสุนทรโวาท- พิเศษ	ก.ศ.ร. กุหลาบ	รายเดือน	๒๔๔๐	-
๒๓. ธรรมศาสตร์สมัย	กระทรวงยุติธรรม	รายปี	๒๔๔๐	๒๔๔๓
๒๔. บางกอกสมัย		รายสัปดาห์	๒๔๔๑	-
๒๕. รัตนทวาร	โรงพิมพ์ชินทร	รายเดือน	๒๔๔๒	-
๒๖. Siam Observer (สยาม ออบเซอร์เวอร์)	The Far Eastern Advertising Agency	-	-	-
๒๗. วิทยาคิลก		รายเดือน	๒๔๔๓	๒๔๔๓
๒๘. ลักวิทยา		รายเดือน	๒๔๔๓	๒๔๔๔
๒๙. กลกวิทยา	นายวัน กลกวิทยา	รายเดือน	๒๔๔๓	๒๔๔๔
๓๐. จุลวิภาคพจนกิจ	ด.ว.ส. วัฒนโก	รายปี	๒๔๔๓	๒๔๔๔
๓๑. วิทยาจารย์	สมาคมอาจารย์สมาคม	รายปี	๒๔๔๔	ยังออกอยู่
๓๒. ธรรมสาร	โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ	รายสัปดาห์	๒๔๔๖	๒๔๔๖
๓๓. The Journal of Siam Society	The Siam Society	รายเดือน	๒๔๔๗	ยังออกอยู่
๓๔. ทวีไพบูลย์	พระบาทสมเด็จพระมงกุฎ- เกล้าเจ้าอยู่หัว	รายเดือน	๒๔๔๗	๒๔๕๐
๓๕. ธรรมสมบัติ	มหามงกุฎราชวิทยาลัย	รายเดือน	๒๔๔๘	๒๔๖๘
๓๖. กุลสตรี		รายเดือน	๒๔๔๘	๒๔๕๐
๓๗. บำรุงนารี	โรงพิมพ์ศิลาบรรณคดี	ไม่มีกำหนด	๒๔๔๘	-
๓๘. สำราญวิทยา	นายบัว	รายปี	๒๔๔๘	๒๔๔๘
๓๙. เทศาภิบาล	กระทรวงมหาดไทย	รายเดือน	๒๔๔๘	ยังออกอยู่

ตารางที่ ๓ รายชื่อวารสารที่จัดทำในประเทศไทยสมัยเริ่มแรก (รัชกาลที่ ๔-๕) (ต่อ)

ชื่อวารสาร	ชื่อเจ้าของ	กำหนดออก	ปีเริ่ม	ปีเลิก
๔๐. ข่าวศาล		ราย เดือน	๒๔๕๐	๒๔๕๐
๔๑. หนังสือพิมพ์นิติ		ราย เดือน	๒๔๕๐	๒๔๕๑
๔๒. นิทรานูเคราะห์		ราย เดือน	๒๔๕๐	-
๔๓. ข่าวตลาด		ราย สัปดาห์	๒๔๕๑	๒๔๕๑
๔๔. ประดูใหม่	โรงพิมพ์ไทย	ราย ปี	๒๔๕๑	๒๔๕๕
๔๕. ศิริพจนภาค	ค.ว.ส. วัฒนโก	ราย เดือน	๒๔๕๑	๒๔๕๑
๔๖. มณฑลปราชญ์บุรี		ราย เดือน	๒๔๕๒	๒๔๕๖
๔๗. สากลสมัย	บริษัทสยามพาณิชย์	ราย เดือน	๒๔๕๓	๒๔๕๓

จากรายชื่อวารสารที่กล่าวมาข้างต้นนี้ วารสารที่จัดทำโดยคนไทย และอาจนับได้ว่าเป็นวารสารวิชาการเล่มแรกได้แก่ วารสาร "วชิรญาณ" เพราะ "หนังสือวชิรญาณ . . . เป็นหนังสือที่มีค่ามากทั้งในด้านประวัติศาสตร์และวรรณคดี . . ." ^๑ และวัตถุประสงค์ในการออกวารสารเล่มนี้ก็เพื่อเผยแพร่กิจการและความรู้ต่าง ๆ แก่บรรดาสมาชิกของหอพระสมุดวชิรญาณ ^๒

เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๑๕ ได้มีการสำรวจปริมาณการผลิตวารสาร พบว่า วารสารวิชาการหมวดภูมิศาสตร์-ประวัติศาสตร์มีการพิมพ์สูงสุดถึงร้อยละ ๕๐.๘๑ รองลงมาคือ หมวดสังคมศาสตร์มีร้อยละ ๑๔.๐๔ หมวดที่พิมพ์น้อยที่สุด ได้แก่ หมวดปรัชญา ซึ่งมีเพียงร้อยละ ๐.๕๕ เท่านั้น ^๓ และเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๘ ธนาธิวัฒน์ จอมมณี ได้จัดทำบรรณนิทัศน์สังเขปวารสารทางวิชาการขึ้น ผู้จัดทำได้รวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เช่น ส่งแบบสอบถามไปตาม

^๑ อ่ำไพ จันทรจิระ, วิวัฒนาการการพิมพ์หนังสือในประเทศไทย, หน้า ๑๘๘.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๐.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๕.

สำนักพิมพ์ได้ข้อมูลจากฝ่ายวารสาร ห้องสมุดกระทรวงศึกษาธิการ กองตำรากรมวิชาการ จากรายชื่อวารสารที่สำนักงานบรรณสารการพัฒนาศาสนสถานบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์จัดพิมพ์จากวารสารและหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย ซึ่งตีพิมพ์ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๘-๒๕๑๔ จัดพิมพ์โดยหอสมุดแห่งชาติในปี ๒๕๑๕ และจากห้องสมุดหน่วยราชการต่าง ๆ รวบรวมวารสารวิชาการมาทำบรรณนิทัศน์สังเขปได้ทั้งหมด ๑๕๒ รายชื่อ^๑

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ธนาธิวัฒน์ จอมมณี, ผู้รวบรวม, บรรณนิทัศน์สังเขปวารสารทางวิชาการ
(กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๑๕), ๑๕๒ หน้า.